

ORFŰ REJTETT KONVENCIONÁLIS TURIZMUSA

Gonda Tibor¹ – Raffay Zoltán² – Csóka László³

¹Pécsi Tudományegyetem, Marketing És Turizmus Intézet, gonda.tibor@ktk.pte.hu

²Pécsi Tudományegyetem, Marketing És Turizmus Intézet, raffayz@ktk.pte.hu

³Pécsi Tudományegyetem, Marketing És Turizmus Intézet, csoka.laszlo@ktk.pte.hu

Absztrakt

Orfű rekreációs célú fejlesztése az 1960-as években indult, és a 70-es években teljessé vált ki. A közeli lakosság (elsősorban Pécs és Komló lakosai) rekreációs céljait szolgáló infrastruktúra mellett a 80-as évekre teljes körűen kiépültek a modern turizmus feltételeit biztosító attrakciók, infra- és suprastrukturális elemek. A település turizmusában mindvégig igen jelentős súllyal jelen voltak a nem kereskedelmi célú szálláshelyek: gyerektáborok, vállalati üdülők, önkormányzati sport tábor, kulcsos házak stb. Fél évszázad alatt a hétvégi házak százait építették többnyire megyén belüli tulajdonosok. Ezekben az ingatlanokban is vélelmezhetően igen jelentős a turizmus mutatóiban nem megjelenő turizmus. Az egyes települések turisztikai jelentőségének a vizsgálata során többnyire a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszaka számot veszik figyelembe. Orfű esetében ez nem tükrözi a valós turisztikai potenciált. A szerzők arra tesznek kísérletet, hogy felmérjék Orfű turizmusának valódi méretét. Elsősorban a nonprofit szálláshelyek forgalmi adatait vizsgálják, de a kereskedelmi szálláshelyek, a regisztrált magánszálláshelyek és a falusi turisztikai szolgáltatók eltöltött forgalmára is próbálnak adatokat szerezni. A legnehezebb feladatnak a magántulajdonú turisztikai célú ingatlanokban zajló, nem hivatalos turisztikai forgalomnak a becslése mutatkozik. A TDM szervezet segítségével és aktív részvételével megvalósuló kutatásban mélyinterjúk készítésére és papír alapú, valamint online kérdőívek kitöltésére került sor. A vizsgálat eredményeképpen realisabb képet kapunk Orfű tényleges turisztikai forgalmáról.

Kulcsszavak: turizmus, rejtett turizmus, Orfű, konvencionális turizmus

Abstract

The development of Orfű village for recreational purposes started in the 1960s and gained momentum in the 1970s. In addition to the infrastructure designed to satisfy the needs of the nearby population (especially the citizens of Pécs and Komló), attractions offering a good base for modern tourism, and also infrastructure and suprastructure elements of tourism were created by the 1980s. The tourism sector of Orfű was characterised all the time by a significant share of non-commercial accommodations: children's camps, holiday homes of

business companies, sport camp of the municipality etc. Over the last half a century, hundreds of second homes have been built by owners usually living in Baranya county. These homes are probably scenes of

tourism the figures of which do not appear on official tourism statistics. When examining the significance of a settlement in tourism in Hungary, it is usually the number of guest nights spent at commercial accommodations that is considered – which in Orfű is not a real index of the performance of tourism. The authors of the paper make an effort to judge the real volume of the tourism sector in Orfű. For this purpose, it is the figures of the non-for-profit accommodations that are examined in the first place, but attempts are also made for getting data concerning the turnover concealed by registered private accommodations and rural tourism service providers. The most difficult task is to estimate the volume of non-official tourism realised in second homes in private property. In the research conducted with the assistance and active participation of the local TDMO, deep interviews are made and questionnaires are filled out, both in traditional paper-based and in electronic form. As a result of the survey a more realistic picture is gained about the actual volume of tourism in Orfű.

Keywords: *tourism, hidden tourism, Orfű, conventional tourism*

Bevezetés

A turizmus, „a XXI. század iparága”, az elmúlt évtizedekben látványosan növelte súlyát a világgazdaságon belül, a turistaérkezések száma és a turisták által évente elköltött összegek nagysága az elmúlt évtizedekben olyan dinamikus fejlődést mutatott, amivel igen kevés iparág versenyezhet. A hetven évvel ezelőtti alig 25 millió turistaérkezésnek ma már mintegy ötvenszerese, közel 1,3 milliárd az érkezések száma, az előrejelzések szerint ez két év múlva megközelíti az 1,4 milliárdot, a következő évtized végére pedig elérheti az 1,8 milliárdot. És mindez csak a nemzetközi turistaérkezések száma – ha ehhez hozzászámítjuk a sokkal nehezebben becsülhető, de nagyságrendjét tekintve a nemzetközi turizmust minden bizonnyal felülmúló belföldi turizmust, (egyek szakértők szerint ez akár a nemzetközi turizmus öt- hatszorosa is lehet), imponáló a szektor világgazdaságon belüli részesedése, illetve számos országban meghatározó a szerepe GDP és foglalkoztatottság alakulásában.

A növekedés okainak számbavétele nem a tanulmány tárgya, azzal számos irodalom foglalkozik (többek között AUBERT 2011, MICHALKÓ 2012, GONDA 2017). A szembetűnő növekedés ráadásul nem mutatja a szektor valós teljesítményét: a turizmus generálta vendégszám és költség valószínűleg jelentős mértékben meghaladja a regisztrált adatokat, a turizmus teljesítményének nem csekély része rejtve marad a kutatók (és az adóhatóságok, a szektor fejlesztésében érdekelt szervezetek stb.) előtt – különböző okokra visszavezethetően:

- nem minden országban kap azonos figyelmet a turizmus, a statisztikákban is a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás, valamint az utazásszervezés, vagyis a hagyományosnak tekintett turizmus ágazaton túl számos tevékenység teljesítményének egy részét számítják a turizmushoz (szatellit számla-rendszer), de nem egységes elvek szerint alkalmazva minden országban, csupán ajánlás jelleggel (UNITED NATIONS WORLD TOURISM ORGANIZATION 2010, EUROSTAT 2016);
- a feketegazdaság a turizmusban: illegális vagy informális, illetve adóelkerülési vagy a regisztráció adminisztrációs terheit megelőzendő célzattal titkolt vagy álcázott turizmus;
- az elmúlt évtizedekben a közösségi közlekedés kárára előretört a saját közlekedési eszköz (elsősorban gépkocsi) használata, ami miatt kevesebb a regisztrált szervezett út és nehezebben nyomon követhető a turisták mozgása;
- tranzitországokban (mint amilyen Magyarország is) az egy azon napon az országba belépő és azt elhagyó utazók költsége nehezen regisztrálható, legfeljebb becsülhető;
- statisztikai problémák: az egységes schengeni övezeten belüli szabad mozgás miatt a határátlépések számának nem regisztrálása, az Unió euróövezetén belül az egységes valuta miatt pénzmozgások, átváltások kisebb aránya, a belföldi turistaforgalom nehezebb mérése stb. (MICHALKÓ – RÁTZ 2013, RAFFAY – PÓKÓ 2017).

Ahhoz képest, hogy ez az arány semmiképpen nem jelentéktelen, kevesen foglalkoztak eddig tudományos igénygel a turizmus rejtett (más megfogalmazásban: láthatatlan, felfedezetlen, leplezett, illegális vagy informális) dimenzióival. Az elmúlt évek két ilyen jellegű magyar nyelvű tanulmányának (MICHALKÓ –

RÁTZ 2013, MICHALKÓ et al. 2017) irodalomjegyzékében alig szerepel olyan, akár idegen, akár magyar nyelvű hivatkozott tanulmány, amely a kérdéssel foglalkozna (elsősorban angolszász kutatók szenteltek valamelyes figyelmet a kérdésnek).

A turizmus láthatatlan része alapvetően két ok miatt maradhat láthatatlan: szándékosan (a tevékenységben érintettek érdeke, hogy ne derüljön ki a tevékenység vagy ne annak valós tartalma legyen látható – például üzleti útnak álcázott szexturizmus (MICHALKÓ et al 2017) –, de a statisztikák elől rejtve maradhat a turizmus egy része az adatgyűjtés hiánya vagy nem megfelelő volta miatt is (a két szegmens a „leplezett”, illetve a „láthatatlan” turizmus). A kérdéskör vizsgálata során terminológiai nehézségekkel is szembe kellett néznünk. Konvencionális értelemben vett turizmus alatt a legalább egy éjszakás szállásigénybevétellel járó utazást értjük. Ebből következik, hogy a nem konvencionális értelemben vett turizmus alatt értjük azokat a turisták által végzett mozgásokat, melyek nem járnak éjszakai tartózkodással. Ilyen például a nemzetközi átutazó, vagy az egy napnál rövidebb idejű kiránduló turizmus. Ezeket a kategóriákat Michalkó a láthatatlan turizmus kategóriába sorolta (MICHALKÓ 2011), mivel a turisztikai magatartás feltáratlan, és a turisztikai magatartásra vonatkozóan nincsenek megfelelő minőségű és mennyiségű, összehasonlításra alkalmas adatok. Nyilvánvaló, hogy Orfű láthatatlan turizmusa is a szép számú napi kirándulónak köszönhetően igen jelentős, de jelen kutatásunk során nem tértünk ki ennek a vizsgálatára.

A tanulmányban szereplő desztináció, Orfű speciális helyzetben van a rejtett turizmus szempontjából, hiszen a pécsi agglomeráció egyetlen, dominánsan turisztikai szerepkörű települése, közel az agglomerációs központhoz és számos, pécsi tulajdonosok által birtokolt, de minden valószínűség¹ szerint nem csupán a tulajdonosok, hanem turistának minősülő személyek által is nem regisztrált módon használt ingatlannal. A településen a 300 lakóingatlanon kívül közel 1000 egyéb ingatlan található, ezek döntő része üdülőépület. Ebbe a kategóriába tartoznak a vizsgálatunk tárgyát képező üzleti szálláshelyek, és a nem üzleti célú közösségi szálláshelyek. Ami nem jellemző Orfűre a turizmust láthatatlanná tevő tényezők közül, az a tranzitforgalom, és még kevésbé a bevásárlóturizmus.

1. Kutatásmódszertan

Kutatásunkat a szekunder források vizsgálatával kezdtük. A kutatás elméleti megalapozására nem áll megfelelő szakirodalom rendelkezésre. Sem a hazai, sem a nemzetközi szakirodalomban nem sikerült találnunk olyan tanulmányt, amely átfogóan érintené a kérdéskört. Néhány tanulmány foglalkozik a turizmus és második otthonok kérdéskörével (CSORDÁS 1995, 1997), de a turizmus igazán rejtett dimenzióival kapcsolatban nem sikerült publikációt találnunk. Ezért döntöttünk úgy, hogy a kérdéskört leszűkítjük úgy, hogy csak a turizmus legalisan működő szereplőit vizsgáljuk. Ezekből három csoportot képeztünk az alábbiak szerint:

¹ És a község vezetőinek, valamint jelen tanulmány íróinak empirikus tapasztalatai szerint.

1. a 239/2009 (X. 20) Kormányrendelet hatálya alá tartozó szálloda, panzió, kemping, üdülöház és közösségi szálláshely kategória (együtt: kereskedelmi szálláshelyek).
2. az ugyanenezen Kormányrendelet hatálya alá tartozó egyéb szálláshelyek és falusi szálláshely szolgáltatások (a továbbiakban: magánszálláshelyek).
3. a 173/2003 (X. 28.) a nem üzleti célú közösségi szabadidős szálláshely szolgáltatásokról szóló Kormányrendelet hatálya alá tartozó szolgáltatók.

A szekunder források vizsgálata során megkaptuk az önkormányzat adatbázisát a fenti három kategóriába sorolható szállásokról. Ez a kutatásunk kiindulópontját jelentette. Elemeztük a KSH adatait. Ezek közül a nem üzleti célú szálláshelyek fogalmára vonatkozó KSH adatok nem publikusak, ezekhez csak külön adatigényléssel jutottunk hozzá.

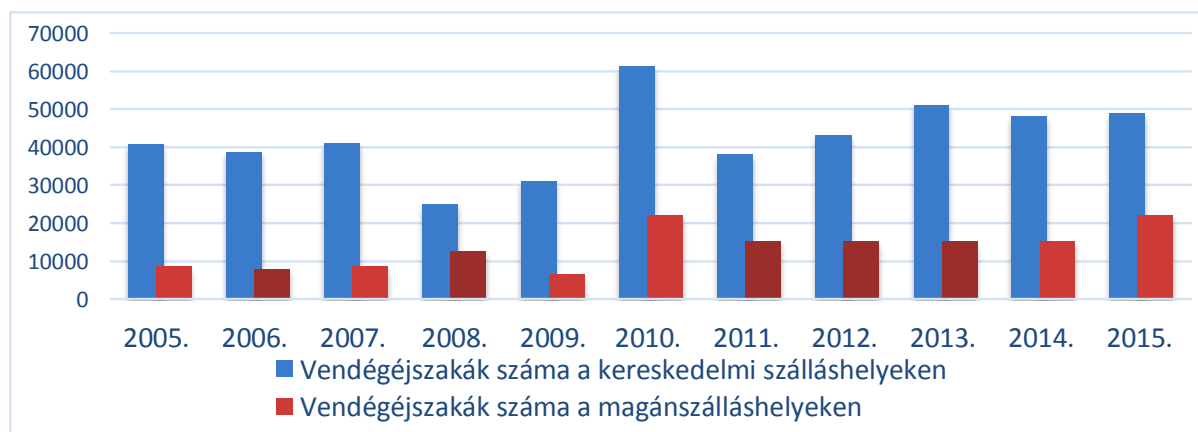
A primer vizsgálat során első lépésben helyszínbemjárással és öt szakértői interjúval (polgármester, jegyző, adóügyi előadó, TDM elnök és TDM menedzser) pontosítottuk az adatbázist. A „2” csoportba sorolt magánszálláshelyek vizsgálatára a kutatásunk következő ütemében kerül sor, tekintettel a minta nagy számára (több mint 160 szolgáltató). A primer kutatás során két kérdőívet készítettünk. A nem üzleti célú szolgáltatók vizsgálata céljából készített interjút személyes lekérdezéssel töltöttük ki. A 10 érintett szolgáltatóból 8-at sikerült elérnünk. A második kérdőívünket a kereskedelmi szálláshely szolgáltatóknak készítettük és online kitöltést kértünk tőlük. Tekintettel arra, hogy kiinduló adatunk szerint csak 18 kereskedelmi szálláshely állt rendelkezésre, ezért még 10 olyan turisztikai szereplőt bevontunk a vizsgálatba, akik rálátással rendelkeznek a település turizmusára (TDM elnökségi tagok, a már említett 5 szakértő stb.). Összesen tehát 28 szereplő lett bevonva a vizsgálatba. Ebből 16 kérdőív került kitöltésre, ami 57,14%-os válaszadást jelent.

2. Eredmények

2.1. Orfű turizmusa

Orfű a Dél-Dunántúl dinamikusan fejlődő, népszerű turisztikai desztinációja. A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák alapján Pécs és Harkány után Bikallal versenyez a dobogó harmadik fokáért. Orfűn ugyanakkor jelentős számú egyéb szálláshely-szolgáltató és nem üzleti célú közösségi szálláshely is található, ezeket is figyelembe véve Pécs és Harkányt követve a régió 3. legjelentősebb fogadóterülete. Ápolt és elbűvölő környezete miatt napi kirándulásoknak is kedvelt célpontja. A turizmus alapját az 1960-as években kialakított négy vízfelületből álló tórendszer és a köré kiépült turisztikai infra- és szuprastruktúra adják. Az 1980-as és 90-es évek dinamikus fejlődését és eredményeit követően az ezredfordulón Orfű turizmusának fejlődése megtorpant, majd visszaesett. A 2008-as mélypontot követően számos tényező szerencsés egybeesésének köszönhetően a turizmus új lendületet kapott, és a vendégforgalom éves alakulása alapján összességében növekedési pályára állt Orfűn (1. ábra).

1. ábra: Vendégéjszakák számának alakulása Orfűn a 2005-2015 közötti időszakban

Forrás: KSH adatok alapján szerkesztette RAFFAY (2017)

Orfű újra pozicionálása rendkívül sikeres volt, és az elmúlt egy évtizedben jól megkülönböztethető turisztikai márkává vált és imázsa folyamatosan javult. Márpedig ez utóbbi egy turisztikai fogadóterület szempontjából meghatározó jelentőségű (SPIEGLER 2009). Azonban a település idegenforgalmi alapadatainak részletesebb vizsgálata egyértelműen rávilágít néhány ellentmondásra. A magánszálláshelyeket üzemeltetők számának alakulásáról elmondható, hogy a 2000-2005 közötti időszak 190 körüli értéke 2010-ig mintegy 130-ra csökkent, majd az elmúlt években 159-ig erősödött és napjainkban már kapacitásuk eléri az ezredfordulót követő évek nagyjából 1000 férőhelyes mennyiségét. Mint láthattuk, az éves vendégforgalom összességében növekvő tendenciát mutat 2008 óta. A 2010-es év az EFOTT orfűi rendezése miatt volt kiugró. A kereskedelmi szálláshelyeken 2013-ig nőtt, majd némileg visszaesett a forgalom. A magánszálláshelyeken a 2005-2007 közötti időszak vendégforgalma duplájára erősödött a 2011-2014-es időszakban, a 2015-ös év pedig kiemelkedő eredményt produkált.² A magánszálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma Orfűn 2005-2007-ben valamivel több, mint ötöde (20,1–22,1%-a) volt a kereskedelmi szálláshelyek forgalmának, míg a 2012-2014 közötti időszakban annak harmadát (30,3–36,0%), 2015-ben pedig közel felét (44,2%) tette ki. A magánszálláshelyek szerepe felértékelődött tehát, de még mindig kisebb a jelentőségük a kereskedelmi szálláshelyekhez képest (1. ábra).

A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmának havi változásait tekintve egyértelmű, hogy igen jelentős a szezonális Orfűn, június hónap (a FOO megrendezésének időszaka) forgalma magasan kiemelkedik az évben. Elgondolkodtató (sőt kételkedésre okot adó adat) az is, hogy a hivatalos statisztikák szerint a vendégek számának 54,0%-át, a 2015. évi összes vendégéjszakának pedig 59,9%-át a június adta a kereskedelmi szálláshelyeken, míg a 2004 és 2007 közötti időszakban, a FOO indulása előtt június részesedése az évi összes vendégéjszakából csupán 15,8–16,8% volt. 2015-ben a másik két nyári hónaphoz képest is jóval jelentősebb volt a szerepe ennek a hónapnak a vendégek számát illetően, közel két és félszer

² Ugyanakkor az ezer férőhelyhez viszonyítva az egy kiadható ágyra jutó vendégéjszaka-szám elgondolkodtatóan alacsony, ami ugyancsak további vizsgálatot igényelne.

több vendég szállt meg Orfű kereskedelmi szálláshelyein (9026 fő), mint júliusban és augusztusban együttvéve (3704 fő), míg 2007-ben még csupán harmadát tette ki a júniusi forgalom a júliusinak és augusztusának együttvéve. Joggal merül fel a kérdés: lehet-e egy 4 napos fesztiválnak ekkora szerepe egy turizmusból élő település forgalmának alakulásában? A novembertől márciusig terjedő időszakot vizsgálva pedig azt látjuk, hogy a vendégek száma havonta 150 fő alatt marad a kereskedelmi szálláshelyeken. Ez azonban a település szezonális jellegéből adódóan akár a valóságnak megfelelő adat is lehet. A szezonalitást jól tükrözi az üzemelő szálláshelyek száma is: májustól szeptemberig, a főszezonban 14-17 kereskedelmi szálláshely várja a vendégeket, míg az év többi részében kevesebb, mint felük üzemel.

A FOO indulását megelőző évet, 2007-et bázisévnek tekintettük és táblázatba rendeztük a havi vendégforgalmi adatokat (1. táblázat). Oroszi Viktor elemzését felhasználva (GONDA et al. 2018) a vendégek számának növekedését citromsárga, megduplázódását narancssárga, háromszorozódását piros színnel jelöltük. Csökkenés esetén világoskék, mélykék és sötétkék színeket alkalmaztunk a változások érzékeltetésére. Látható, hogy a vendégek számának változását áprilistól októberig a csökkenés jellemzi.³ A tavaszi és őszi hónapokban sok esetben kevesebb mint felére, egy esetben (2012 októberében) pedig kevesebb mint a harmadára mérséklődött a vendégek száma; leginkább április és október hónapokban csökkent, bár utóbbi elég hullámzó értékekkel jellemezhető. A csökkenő tendencia alól csupán a június hónap képez kivételt, ahol a vendégforgalom 2009-től folyamatosan emelkedett: az első két évben kevesebb, majd 2011-2012-ben már több mint duplájára, az elmúlt három évben pedig több mint háromszorosára. A legnagyobb mértékben augusztus, majd május és július hónapok vendégéjszakáinak száma csökkent Orfűn.

1. táblázat: A vendégek számának havi változása (áprilistól októberig) az orfűi kereskedelmi szálláshelyeken 2007-hez, mint bázisévhez képest

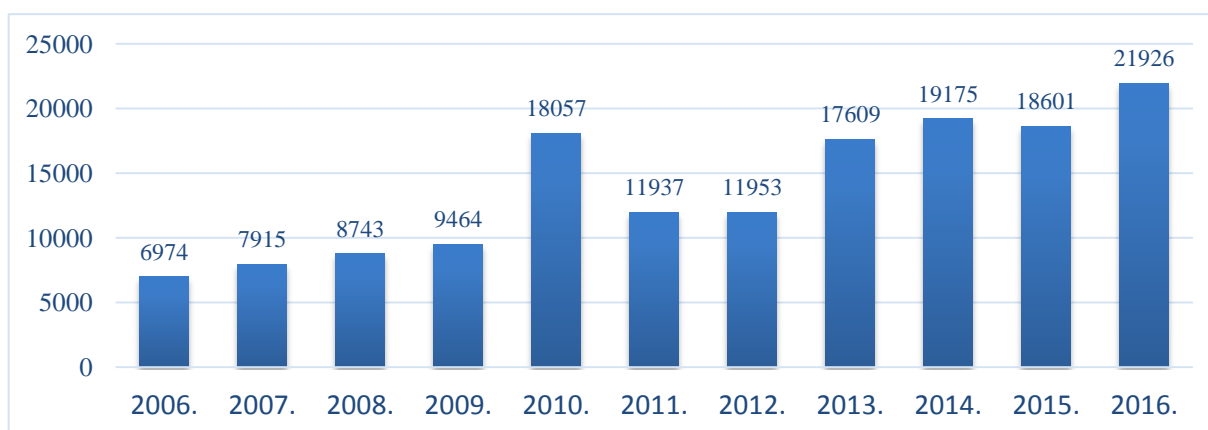
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
április	1	0,87	0,37	0,70	0,58	0,37	0,39	0,38	0,43
május	1	0,60	0,52	0,63	0,45	0,39	0,39	0,56	0,57
június	1	0,88	1,54	1,41	2,33	2,43	3,66	3,18	3,38
július	1	0,79	0,67	2,71	0,79	0,89	0,47	0,58	0,61
augusztus	1	0,87	0,62	0,65	0,75	0,68	0,52	0,68	0,71
szeptember	1	0,65	0,92	0,83	0,95	1,46	0,46	0,51	0,65
október	1	0,53	0,59	0,47	1,07	0,24	0,42	0,41	1,19

Forrás: KSH adatok alapján szerkesztette Oroszi Viktor (in: GONDA et al. 2018)

³ Az év többi részében 2009 óta adatvédelmi okokból nem kerültek feltüntetésre a pontos adatok a KSH adatbázisában, így azokat a hónapokat nem vizsgáltuk

Személyes tapasztalataink és a szakértői interjúkban megfogalmazott vélemények viszont nem támasztják alá, hogy a júniuson kívül minden hónapban csökkent volna a vendégforgalom; sőt a vélemények szerint a település turizmusa dinamikus növekedési pályára állt, és a júniuson kívüli időszakokban is érezhető a forgalom növekedése. Elmondható tehát, hogy Orfű statisztikákban is megjelenő, növekvő vendégforgalma csalóka képet mutat. Vélelmezhető, hogy a valódi forgalom jóval nagyobb, mint ahogyan azt a hivatalos forgalomból láthatjuk. A TDM sikeres működésének, a turisztikai attrakciók megújításának és a Fishing on Orfű fesztivál páratlan sikerének együttes hatásaként Orfű mint turisztikai márka is jelentősen megerősödött, népszerűsége az elmúlt években töretlenül és érezhetően nőtt. Mi lehet akkor az oka annak, hogy mindez a szálláshely mutatókban nem jelenik meg? A település számára a növekvő IFA- és iparüzési adóbevétel közvetlen gazdasági előnyt is eredményezett (2. ábra), azonban az nagyrészt egyetlen rendezvény eredményességére vezethető vissza és annak köszönhetően mutat növekvő tendenciát. Orfű turizmusa a hivatalos adatok alapján igen sérülékenynek tűnik. A FOO esetleges elmaradása igen nehéz helyzetbe hozná Orfűt. Ugyanakkor turizmus valódi forgalmának és tényleges gazdasági hatásának a feltárásához alapos kutatásra lenne szükség. Ennek első lépésére került sor a következőkben bemutatott módon.

2. ábra: Az idegenforgalmi adó bevételek alakulása Orfűn 2006-2016 között (ezer forintban)

Forrás: KSH adatok alapján szerkesztette Orfűi Turisztikai Egyesület (2017)

2.2. A nem üzleti célú közösségi szálláshelyek Orfún

A nem üzleti célú közösségi, szabadidős szálláshelyek induló, önkormányzattól kapott listáján 11 szereplő volt található (ebből 1 nem működött). A KSH 2016-ban 9 egységet tartott nyilván (2. táblázat).

2. táblázat: Orfű nem üzleti célú közösségi szálláshelyeinek kapacitás-adatai

Év	Egységek	Kiadható szobák	Férőhelyek
2012	8	64	221
2013	7	48	269
2014	8	57	330
2015	9	62	356
2016	9	65	366

Forrás: KSH adatok alapján szerkesztette CSÓKA (2017)

Ez összhangban lehet az önkormányzat adatbázisával, tekintettel arra, hogy abban külön szerepel az egyik szálláshely A és B épülete. A KSH adatai szerint az érintett szállások turisztikai szerepe nem elhanyagolható, mivel 366 férőhellyel rendelkeznek, több mint 4 000 vendéget fogadtak és több mint 13 000 vendégéjszakát realizálnak (3. táblázat).

3. táblázat: Orfű nem üzleti célú közösségi szálláshelyeinek vendégforgalmi adatai

Év	Vendégek száma			Vendégéjszakák száma		
	belföldi	külföldi	összesen	belföldi	külföldi	összesen
2012	2 368	-	2 368	9 340	-	9 340
2013	3 058	66	3 124	10 117	124	10 241
2014	3 564	-	3 564	10 232	-	10 232
2015	4 110	15	4 125	12 460	60	12 520
2016	4 440	63	4 503	13 241	203	13 444

Forrás: KSH adatok alapján szerkesztette CSÓKA (2017)

Egész vizsgálatunk során szembetűnő volt számunkra, hogy a turizmusra vonatkozó adatok mennyire nincsenek összhangban egymással: a KSH 2016-os adatai szerint 65 szoba és 366 férőhely a nem üzleti célú orfűi szálláshelyek kapacitása, míg az önkormányzat adott évi adatbázisa 61 szobát és 344 (a nem működő egységgel együtt 77, illetve 378) férőhelyről tud.

A szakértői interjúkkal kiegészített helyszíni bejárások során feltártunk 5 további nem üzleti célú közösségi szálláshelyt, amelyek hiányoznak az önkormányzati nyilvántartásból. Ezek közül 3 állami intézményhez tartozik, egyet civil szervezet, egyet pedig vállalkozás üzemeltet. Színezi a történetet az is, hogy a civil szervezet becsületesen fizet helyi idegenforgalmi adót a hivatalosan nem létező szállásán megforduló vendégek után. A személyes interjúk során a kérdéskör kényes jellegének megfelelően nagyfokú bizalmatlansággal találkoztunk. Senki nem tud másról eltitkolt forgalmat. Egyetlen válaszadó volt olyan lelkiismeretes, hogy beismerte annak a tényét, hogy évek óta nem ad le jelentést a Statisztikai Hivatalnak, noha realizál vendégforgalmat, melynek mértékét csak 100-200 közötti vendégéjszaka számra becsüli. Fontosabb észrevétel viszont az, hogy megítélésünk szerint legalább 2 jelentős kapacitással rendelkező szállás nem a törvényeknek megfelelő szálláshely kategóriába tartozik, és át kellene jelentkezniük az üzleti célú szálláshelyek közé.

173/2003 (X.28.) Kormányrendelet a nem üzleti célú közösségi, szabadidős szálláshely szolgáltatásokra vonatkozó jogszabály szerint az folytathatja ezt a tevékenységet, aki: „nem üzletszerű gazdasági tevékenység keretében” végzi ezt és a szolgáltatás díját „nyereség-és haszonszerzést kizáró módon kell meghatározni”. Ezen túlmenően az is fontos szempont, hogy csak a maradvány férőhelyeket értékesítheti (10 és 20%-os mértékig). Vizsgálatunk szerint 2 szálláshely szinte 100%-ban üzletszerűen értékesíti a kapacitását, a hasonló kategóriájú kereskedelmi szálláshelyekkel megegyező áron.

2.3. A kereskedelmi szálláshelyek Orfűn

A kereskedelmi szálláshelyek vizsgálata is tanulságos eredményeket hozott. Megállapítható, hogy igen komoly problémák vannak a kategória besorolással. Sajnos a törvény szövegének értelmezése valóban nem egyszerű, és a méretadatok is tartalmaznak átfedéseket a kategóriák között. Egy 7 szobával rendelkező szállás egyaránt lehet egyéb szálláshely, üdülőtábor és panzió. A helyes besoroláshoz a rendelet egyéb megjegyzéseinek a vizsgálata indokolt. E szerint csak az lehetne egyéb szálláshely szolgáltató, aki a tevékenységet „nem kizárólag szálláshely szolgáltatás rendeltetéssel létesített önálló épület” hasznosításával végzi. Ez értelmezésünk szerint azt jelenti, hogy maga és családja is igénybe veszi az ingatlant. Ha ugyanis „kizárólag szálláshely szolgáltatás folytatása céljából létesített szálláshely típus”, ahol a tevékenységet folytatja, akkor az üdülőtábor besorolás lenne a megfelelő. Orfűn is, és azt gyanítjuk, sok más településen is, nagy arányban nem következetes a szolgáltatás besorolása, holott nem elhanyagolható ennek a jelentősége, mivel az üdülőtáborok adatai a kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmi adatai között szerepelnek, mely a mai gyakorlatban a legfontosabb turisztikai mutató. A vizsgált kereskedelmi szálláshelyek elemzése, helyszíni szemle és honlapjának a megtekintése alapján rejtett kapacitásokat sikerült feltárnunk. Indokolt lenne átsorolni:

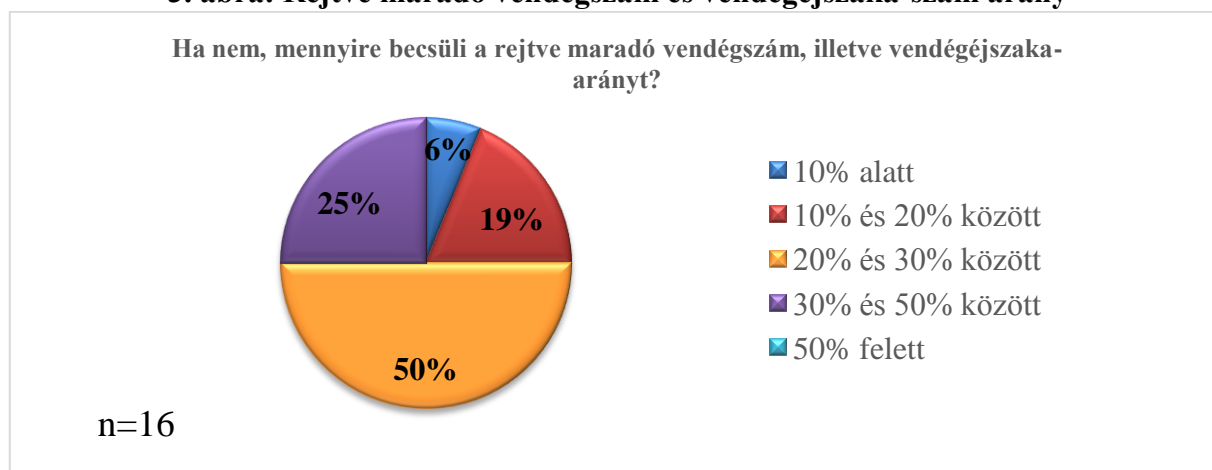
1. a nem üzleti célú szálláshelyek közül 2 szolgáltatót;
2. az egyéb besorolású szálláshelyek közül egy szolgáltatót szállodává vagy panzióvá;
3. az egyéb szálláshelyek közül minimum négyet a panzió vagy üdülőtábor kategóriába.

Ezzel a kereskedelmi szálláshely férőhelyek száma közel kétszázal megnőne, és a kereskedelmi szálláshelyek vendégszáma becslésünk szerint 8 000-14 000-el növekedne, ami 10-20%-os emelkedést eredményezne a jelenlegihez képest.

A kereskedelmi szálláshelyek primer vizsgálatához készített online kérdőíves megkérdezésünket a vizsgálni kívánt 28 szereplőből összesen 16-an töltötték ki (57,14%). A minta nem reprezentatív, azonban a kutatás jellegéből fakadóan így is megfelelően levonhatók a következtetések. A kérdőíves megkérdezés adatainak használhatóságát bizonyítja továbbá az is, hogy a kitöltők 81,25%-a tisztában van a hivatalos orfűi vendégforgalmi adatokkal. A kitöltők közül 14-en rendelkeznek szálláshely kiadó vállalkozással, amely további bizonyítéka a kérdőív eredményei megalapozottságának.

A válaszokból kiderült, a megkérdezettek közül senki nem gondolja úgy, hogy a hivatalos statisztikák reálisan tükröznék az Orfűre érkező vendégek, illetve az Orfűn eltöltött vendégéjszakák számát. A 3. ábrán látható, a megkérdezettek fele szerint az összeshez viszonyítva a rejtve maradó vendégszám, illetve vendégéjszaka-szám aránya 20 és 30% között lehet, míg negyedük gondolja, hogy ez az arány 30 és 50% közötti. A többi kitöltő szerint ez az arány kisebb, mint 10%

3. ábra: Rejtve maradó vendégszám és vendégéjszaka-szám arány

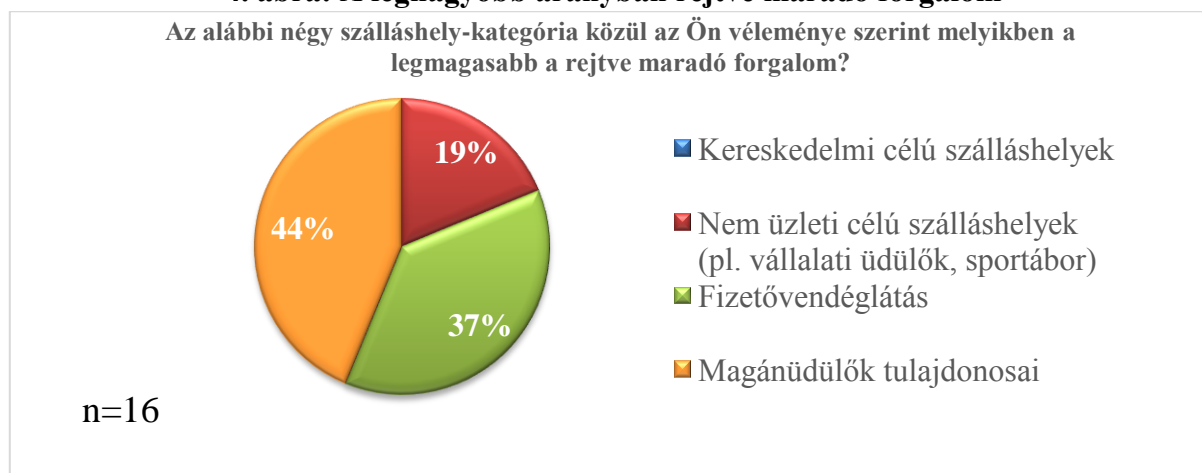
Forrás: Saját adatok alapján szerkesztette CSÓKA (2017)

A kérdőív arra is kitért, ismernek-e a kitöltők olyan szálláshelyet, amely nem regisztráltan működik, így rejtve marad a statisztikák alól. A kitöltőknek több, mint fele, 56,3%-uk ismer ilyen szálláshelyet. Kíváncsiak voltunk, a kitöltők saját bevallása szerint fordult-e már elő velük is olyan eset, amikor valakiért elmulasztották leadni a vendégforgalmi statisztikát. Nagyjából negyedükkel, 28,6%-ukkal saját bevallásuk szerint már fordult elő ilyen.

A vizsgált szálláshely típusokat tekintve az 4. ábrán látható módon kiderült, hogy a válaszadók legnagyobb aránya, azaz 43,8%-a szerint a magánüdülőkben fedezhető fel a legnagyobb mértékben a rejtett forgalom, míg 37,5%-uk szerint a fizetővendéglátásban. 18,8%-uk szerint leginkább a nem üzleti célú szálláshelyeken marad rejtve a forgalom, míg a kitöltők közül senki nem gondolta úgy, hogy a kereskedelmi szálláshelyek esetében maradna rejtve a legnagyobb arányban.⁴

4. ábra: A legnagyobb arányban rejtve maradó forgalom

Az alábbi négy szálláshely-kategória közül az Ön véleménye szerint melyikben a legmagasabb a rejtve maradó forgalom?

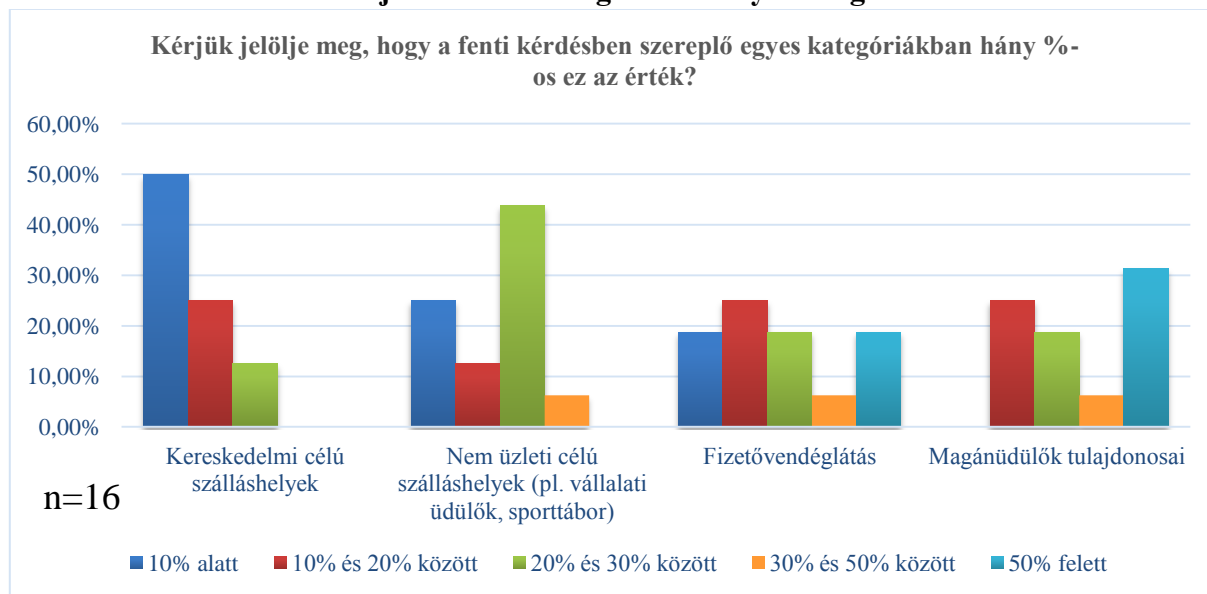
Forrás: Saját adatok alapján szerkesztette Csóka László (2017)

Ehhez a kérdéshez kapcsolódott egy kiegészítő kérdés is, amiben arra voltunk kíváncsiak, hogy a kitöltők szerint mely típusú szálláshely-kategóriában mekkora lehet a rejtve maradó forgalom mértéke. A magánüdülők tekintetében a kitöltők 31,25%-a gondolja, a rejtve maradó forgalom az összes magánüdülők által realizált forgalom több mint 50%-a, amely érték a legmagasabb a vizsgált kategóriákat illetően. Ezt kiegészítve az előző kérdés eredményével elmondható, hogy a kitöltők szerint nem csak a legnagyobb arányban a magánüdülők esetében van jelen a rejtett forgalom, de itt a legnagyobb ennek a mértéke is.

A fizetővendéglátással kapcsolatban, ahogy az az 5. ábrán is látszik, igen megosztó volt a kitöltők véleménye.

⁴ A kereskedelmi szálláshelyek tekintetében fenntartással kell kezelni az adatokat, mert a kitöltők elfogultak lehetnek: vagy maguk is kereskedelmi szálláshely nyújtók, vagy összefüggésbe hozhatók ezzel a kategóriával.

5. ábra: Rejtve maradó forgalom aránya kategóriánként

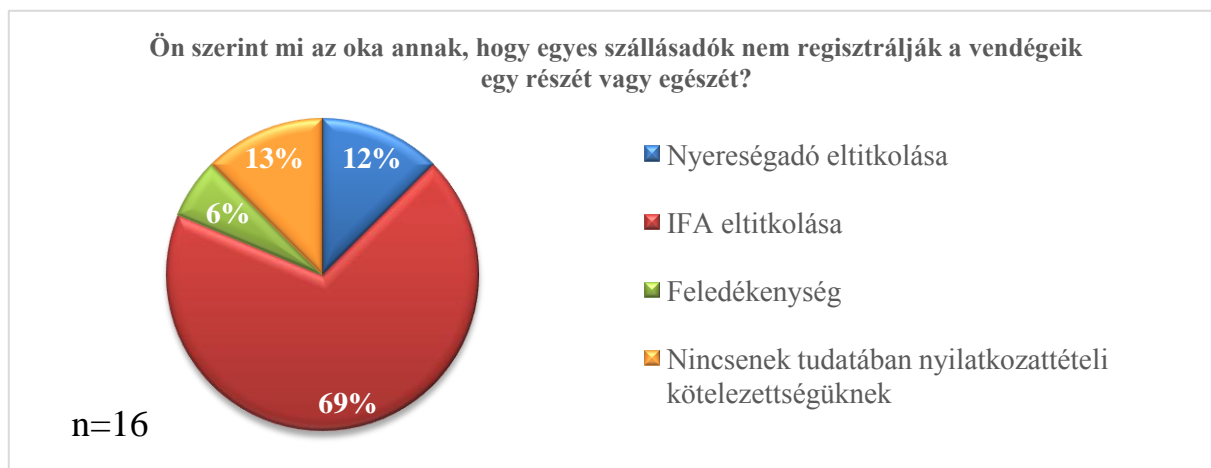

Forrás: Saját adatok alapján szerkesztette CSÓKA (2017)

18,75%-uk szerint a forgalomnak kevesebb, mint 10%-a marad rejtve, de ugyanennyi válaszadó jelölte be az is, hogy ez az arány 20% és 30% közötti, illetve 50% feletti. A megosztó eredmények miatt a fizetővendéglátásban rejtve maradó forgalom arányát tekintve nem vonható le konklúzió. A nem üzleti célú szálláshelyekkel kapcsolatban a válaszadók majdnem fele, 43,75%-uk szerint a rejtve maradó forgalom aránya 20% és 30% közötti lehet, míg negyedük szerint ez az arány nem éri el a 10%-ot. Az eddigiekkel ellentétében itt már egy kitöltő sem feltételezte, hogy a rejtve maradt forgalom mértéke 50% feletti lenne. A kereskedelmi szálláshelyek esetében senki nem jelölte, hogy a rejtve maradó forgalom aránya elérné a 30% feletti mértéket, ráadásul a kitöltők fele szerint ez az arány csak 10% alatti. Az előző kérdéshez hasonló okok miatt ebben az esetben is körültekintően kell kezelni a kereskedelmi szálláshelyek kategóriájára adott válaszokat.

Kérdőívünkben kíváncsiak voltunk arra is, hogy a megkérdezettek szerint mi lehet a legtöbb esetben az oka a forgalom rejtve maradásának. Az adatokból egyértelműen kiderült, a kitöltők többsége, 68,8%-uk szerint a vendéglátók azért nem regisztrálják a vendégeik egészét vagy egy részét, hogy az eltitkolás révén kevesebb IFA-t kelljen befizetniük (6. ábra).

6. ábra: A regisztráció elmulasztásának lehetséges okai

Forrás: Saját adatok alapján szerkesztette Csóka László (2017)

A válaszadók 12,5%-a szerint azért titkolják el a vendégeket, mert az eltitkolás révén kevesebb nyereségadó kell fizetni. Szintén 12,5% szerint a regisztráció hiánya nem szándékos cselekedet révén jön létre, azaz nem eltitkolás miatt, hanem pusztán abból fakad, hogy a szereplők nincsenek tisztában nyilatkozattételi kötelezettségeiknek. A kitöltőknek mindössze 6,2%-a szerint a regisztráció elmulasztása feledékenységből fakad.

A kérdőívre adott válaszok eredményeiből egyértelműen látszik a kereskedelmi szálláshelyek szemszögéből a rejtett turizmus jelenléte Orfűn. A kereskedelmi szállásadók tisztában vannak a jelenség létezésével, illetve képesek voltak megbecsülni annak mértékét is egyes szálláshely-kategóriák esetében. Szerintük magánüdülők esetében lehet leginkább rejtett turizmusról beszélni, úgy gondolják, itt a legnagyobb arányú a forgalom eltitkolása, de a többi kategória esetében is egyértelműen beszélhetünk rejtett turizmusról. A saját kategóriájukkal kapcsolatos álláspontjukat azonban a téma érzékenysége miatt fenntartással kell kezelni.

Következtetések, javaslatok

A turizmusstatistika megújításra szorul. Végig kell gondolnunk az alábbi kérdéseket:

- Egy jó színvonalú vállalati üdülőben nyaraló turistának a település turizmusára gyakorolt hatása tényleg kisebb, mint egy hasonló kategóriájú panzióban nyaralóé? Ha nem, akkor mi indokolja, hogy kimaradnak az általa eltöltött vendégéjszakák a leggyakrabban használt összesített mutatóból, a kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszaka-számából?
- Indokolt-e külön kategóriát képezni a kereskedelmi szálláshelyek és az egyéb szálláshelyek forgalmi adatai számára?

- Mi indokolja azt, hogy egy magán szálláshely üzemeltető vendégszámra és vendégéjszaka számra vonatkozó adata titkosan kezelendő? Mitől titok az, ha valaki bevallja, hogy nála pl. 8 vendég 40 vendégéjszakát töltött el?⁵
- Akkor, amikor minden gazdasági társaság legfontosabb gazdasági adatai hozzáférhetőek az interneten, indokolt-e fenntartani a turizmus statisztikák bizalmas kezelését? Nem nonszensz-e az, hogy azt láthatja mindenki, hogy hány forint bevétele volt a panzióknak, de azt nem, hogy hány vendégéjszakát töltöttek el náluk?

A primer kutatásunk eredményei is egyértelműen alátámasztották Orfű kapcsán a forgalom egy részének rejtve maradását. Ennek mértéke az egyes szálláshely típusok esetében eltérő, de minden típus esetén beszélhetünk rejtve maradt forgalmi adatokról. Egyes esetekben a rejtve maradó forgalom igen magas, akár 50% feletti is lehet, ami miatt kétségbe vonhatók a hivatalos statisztikák érvényszerűségei. A rejtve maradó forgalom nagy aránya a primer kutatásunk szerint elsősorban nyereségvágyból származik, a valós forgalom eltitkolásával szeretnének a szállásadók bizonyos adóterheket elkerülni.

Kutatásunk egyik legfontosabb következtetése talán az lehet, hogy a transzparencia ezen a területen is segítené a fekete gazdaság visszaszorulását, és a valós helyzetet bemutató statisztika kialakulását. Javasoljuk ezért a szálláshely adatok bizalmas kezelésének a feloldását, a forgalom szolgáltatói szintű átláthatóságának a biztosítását.

Irodalomjegyzék

- AUBERT, A. (2011): *Turizmus trendek és térszerkezet Magyarországon*. IDRResearch Kft – Publikon Kiadó, Pécs.
- CSORDÁS, L. (1997): Második otthonok az Alföldön. In: Szörényiné Kukorelli, I. – Sánchez, J. (szerk.): *Önkormányzatok és a területfejlesztés: III. magyar - spanyol szeminárium*. Győr – Kecskemét.
- CSORDÁS, L. (1995): *Szabadidő-lakások az Alföldön*. Kandidátusi értekezés.
- EUROSTAT (2017): *Tourism Satellite Accounts in Europe (2016 Edition)*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- GONDA, T. – OROSZI, V. GY. – MÁTÉ, A. (2018): *A Fishing On Orfű fesztivál turisztikai hatásainak vizsgálata* (Megjelenés alatt álló kézirat)
- GONDA, T. (2017): *A „tájézabálóktól” a tudatos turistákig*. PTE KPVK, Szekszárd.
- MICHALKÓ, G. – RÁTZ, T. (2013): Rejtett dimenziók a Kárpát-medence turizmusában. In: Frisnyák, S. – Gál, A. (szerk.): *Kárpát-medence: természet, társadalom, gazdaság*. Bocskai István Gimnázium Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézete, Nyíregyháza; Szerencs. pp. 463-476.
- MICHALKÓ, G. – BALIZS, D – KISS, É. – HUSZÁR, F. SZ. – SIK, A. – KARÁCSONYI, D. (2017): A vidékiesség vonzásában: a nagyvárosi agglomerációk láthatatlan turizmusa Magyarországon. *Tér és Társadalom* 31(3): pp. 44-61.
- MICHALKÓ, G. (2012): *Turizmológia*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

⁵ Az érvényben lévő jogszabályok miatt még a titoktartási kötelezettséget vállalva sem tudtunk a konkrét szolgáltatókra vonatkozó adatokba bepillantást nyerni.

SPIEGLER, P. (2009): A turisztikai imázs és a területi identitás jelentősége a térségi marketingben. *Területfejlesztés és Innováció* 3(1): pp. 16-23.

UNITED NATIONS WORLD TOURISM ORGANIZATION (2010): *Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework 2008*. Luxembourg, Madrid, New York, Paris

Egyéb források

MICHALKÓ, G. (2011): *Magyarország láthatatlan turizmusa: a nem konvencionális turisztikai mobilitás társadalmi, gazdasági és környezeti vonatkozásainak vizsgálata*. OTKA Kutatási terv. (Letöltve: http://www.mtafki.hu/pdf/Kutatasi_terv_OTKA2011.pdf 2018. 01.15.)